

Danske Studier 100 år

Af Aage Jørgensen

Tidsskrifter kommer og går, – de kommer, fordi nogle skønner, at der er et behov, og de går, når opgaven er løst og behovet tilfredsstillet – eller fordi Gud ikke altid mildner luften for de klippede får. Det hænder ikke ofte, at et dansk videnskabeligt tidsskrift kan fejre 100 års fødselsdag. Men *Danske Studier* har holdt fanen højt gennem hele det tyvende århundrede og varetaget formidlingen af studier vedrørende dansk sprog og litteratur, – og uden voldsomme omkalfatringer undervejs, om end dog naturligvis ikke uden forskydninger, redaktionelle, metodiske og tematiske. Redaktionen har villet om ikke fejre, så dog markere fødselsdagen – og bedt mig give den hundredårige et par ord med på vejen, et par ord fra sidelinjen. Jeg har fået lov til at koncentrere mig om de seneste fire årtier, fra jeg selv uden al beskedenhed indsendte mit første bidrag til tidsskriftet, – hvilket i praksis betyder, at jeg koncentrerer mig om, hvad jeg har stående på reolen. Jeg erindrer ikke, hvordan det gik til, at jeg straks ved studiestart blev medlem af Universitets-Jubilæets danske Samfund, som jo er tidsskriftets »ejer«. Men jeg erindrer, at årgangens første artikel, V.J. Brøndegaards »Sevenbom som abortivum« (59:5-31), styrkede min usikkerhed med hensyn til karakteren af det fag, jeg just havde kastet mig over. Etnobotanikken er siden gledet ud af tidsskriftets opmærksomhedsfelt, – dog først efter at Brøndegaard havde publiceret bidrag også om pesttjørnen (70:124-42) og sankthansurten (73:5-19) og om »ønskeknude og lykkekrans« (76:76-86). Mine egne første bidrag drejede sig om romaner, Tom Kristensens *Hærværk* (62:48-68) og H.C. Andersens *O.T.* (63:26-54), og beroede vel overordnet på den tanke, at nykritiske synspunkter burde kunne gøres gældende også i forhold til større værker, modernistiske som traditionalistiske. Det var i de år, hvor Johan Fjord Jensen introducerede den ny kritik og Steffen Hejlskov Larsen præsenterede sin planlæsemåde, bl.a. netop i *Danske Studier* (»Schade og billedet«, 62:69-84; »Om billedstrukturer i dansk lyrik«, 66:5-46, hvortil en art efterskrift, 00:54-74).

Tidsskriftets historie i de første 75 år er oversigtligt behandlet af Iver Kjær i *Folk og Kultur* 1977.¹ Da forgængeren *Dania* i 1903 efter at have holdt skansen i ti år gik ind, og redaktørerne overgav stafetten til Axel Olrik og Marius Kristensen, blev det, som han noterer, begyndelsen til en

ny og spændende leg. »Beskæftigelsen med dansk sprog, litteratur, folkedigtning, folkeliv og folketro kunne opleves som dele af en helhed og som bidrag til en national sag.« I 1977 var legen blevet til »skoleridt«, og indholdsfortegnelserne talte om »mangfoldige uforbundne former for akademisk lærdom«. Denne ændring var jo ikke sket over en nat. Efter Orlriks død fik filologien større tyngde på folkloristikkens bekostning og tidsskriftet i stigende grad karakter af arkiv, og med Marius Kristensen døde tanken om, at den nyromantisk forankrede forestilling om en produktiv dialog mellem lærd og læg kunne bære tidsskriftet oppe – og forsikre forskerne mod at stivne i deres elfenbenstårne. På det tidspunkt (1940) overtog UJDS tidsskriftet, som således fik sin tilværelse betrygget og opnåede »automatisk« spredning til en bred kreds af interessenter. I den følgende periode, som Kjær sætter til 1944-77, gled folkemindevidenskaben mere og mere i baggrunden, især fordi udviklingen fjernede faget »fra dets traditionelle berøringspunkter med filologi og litteraturhistorie« og gav det egne institutioner og egne tidsskrifter, *Folkeminder* og *Folk og Kultur*. Kjær taler derimod ikke om, at udviklingen i forlængelse af studenteroprøret resulterede i, at der blev længere mellem filologien og litteraturforskningen, at accenterne over deldisciplinerne forskød sig, og at den faglige orientering gik i bredden hellere end i dybden. Tværtom fremhæver han, at traditionsforpligtelsen burde kunne retablere »en form for fællesskab«. På den baggrund kan man spørge, hvad der så siden er hændt, og om det herunder er lykkedes at reparere broerne og skabe fornyet tilnærmelse. Hvorom alt er, så eksisterer *Danske Studier* fortsat, og med mod på livet i et nyt, uforudsigeligt århundrede. Erik Dal havde fra sin indtræden i redaktionen s.m. Aage Hansen garanteret soliditeten og kontinuiteten og ikke mindst fastholdt, at tidsskriftet var folkeviseforskningens »danske forum«. Deres udogmatisk konservative redaktionelle linje blev fastholdt, da Iver Kjær afløste Hansen i 1972 og Flemming Lundgreen-Nielsen afløste Dal i 1978.² Ved kun i begrænset omfang at knytte an til skiftende tiders skiftende moder inden for sprog- og litteraturvidenskaben har *Danske Studier* i det væsentlige formået at holde sin plads som bredt favnende og vidt spændende videnskabeligt tidsskrift. Dets insistensen på den sammenhæng mellem filologi og litteraturforskning, som i de senere årtier ikke mere har været en selvfølge, kalder på sympati og respekt. *Danske Studier* er stedet for de specialstudier, der til sammen bl.a. danner basis for, at litteratur- og sprogforståelsen, og dermed historieskrivningen på området, kan blive så præcis og nuanceret som vel muligt.

Sprogforskning

En af 1970'ernes redaktionelle nyskabelser var oversigtsartikler helliget nyere forskning inden for danskfagets traditionelle delområder. På sprogsiden skrev Karl Martin Nielsen om udforskningen af ældre dansk sprog 1963-77 (79:101-22), Poul Andersen om dansk dialektologi 1965-74 (77:100-38) og Bent Jørgensen om navneforskning 1968-71 (73:119-31). Den af studenteroprøret befordrede »nye« disciplin pragmatikken fik også sin oversigt: Klaus Kjølner, »Dansk sprogbrugsanalyse 1970-79« (80:100-23), hvis materiale i hovedsagen omfattede »analyse af sproglig massekommunikation eller af samtaler«. I materialet indgår forresten en artikel af Kjølner selv om »den proces som indlemmer et gement dagligdags udtryk i fagtermernes orden« (77:83-99).

Hvor disse oversigter efter sagens natur var bagudskuende og registrerende, stillede Jørgen Rischel for få år siden spørgsmålet »Har forskningen i dansk sproghistorie en fremtid?« (96:5-21) – og besvarede det positivt, uanset at »den aktuelle krise« (forårsaget af »filologiens stivnetthed«, »strukturalismens hårdhændethed« og yngre forskeres »optaget af massekommunikation«) kendetegnes af, at universitetsstudierne »er blevet præget af stærk udhuling af kravene om sproghistorisk viden og i sammenhæng hermed en voldsom nedtoning af kravene om sproglig kunnen«. Artiklen opfordrer til metodisk og teoretisk nytænkning og anviser adskillige forskningsopgaver og diskuterer, hvordan man igangsætter og bemande aktiviteter/projekter på området.

Tidsskriftets flittigste bidragyder, hvad angår beskrivelsen af moderne dansk, er Erik Hansen, der har beskæftiget sig indgående med emner som consubjectum-konstruktioner (71:5-36), modal interessens (72:5-36), den sproglige kliché (79:5-23), det pleonastiske *at* (83:61-80) og sætningskløvning (95:126-46).³

Den synkrone sprogbeskrivelse står tydeligvis stærkere end den sproghistoriske forskning. I kronologisk orden kan nævnes: H.A. Koefoed, »Er det finale *r* en vokal i rigsdansk?« (64:85-112), med påfølgende kritik fra Poul Andersens side (65:75-84); Renate Baudusch, »Der Artikel in der dänischen Grammatik« (68:72-95); Jørn Lund, »Regionalsprogsstudier« (77:62-82), baseret på et materiale fra Brovst i Ø. Hanherred; Bente Maegaard og Hanne Ruus, »DANwORD« (78:42-70), der redegør for baggrund og materiale i en større hyppighedsundersøgelse i moderne dansk; Torben Andersen, »Modalpartikler og deres funktion i dansk«

(82:86-95); Carsten Elbro, »At læse mellem linjerne« (85:83-98), som diskuterer problemet, hvordan man kan »forstå noget, som den skrivende faktisk ikke har udtrykt«, og hvornår og efter hvilke regler man læser mellem linjer; Ljudmila Lokštanova, »Om moduskategoriens struktur i dansk« (87:93-107), der med baggrund i sovjetisk germanistik føjer fire modi til de to, man i dansk tradition normalt regner med, fordi hjælpeverbum og morfem ikke ligestilles; Henrik Jørgensen, »Danske personlige pronominer« (91:5-28); Henrik Galberg Jacobsen, »Sprogændringer og sprogvurderinger« (94:5-28), en diskussion og vurdering af nogle aktuelle engelskinspirerede ændringer i dansk; Lars Brink, »Den danske der-konstruktion« (97:32-83); Jørgen Schack, om varemærker og om de såkaldte teleskopord (98:87-102 og 99:37-52); Jens Nørgård-Sørensen, »Plus at – en ny konjunktion i dansk« (01:65-84), en – som det vises – veletableret, »vidunderlig berigelse« af sproget; Kasper Boye, »Den danske infinitivneksus« (02:17-68), skildret med hensyn til distribution og funktioner og med skelnen mellem nøgen neksus (han ses spille obo) og at-neksus (han ses at spille obo), som vises at have forskellig historie, men jo samme funktion. Et af lingvistikens grundlæggende problemer, selve forholdet mellem sprogstruktur og sprogbeskrivelse, diskuteres af Dina Nikulitjeva (97:15-31).

Som bekendt var *Stødet i dansk* titlen på Aage Hansens disputats, hovedværket på området. Men problematikken lokker fortsat, som vedgået af Steffen Heger i »Stødregler for dansk« (80:78-99) og bekræftet af Hans Basbøll i »Nyt om stødet i moderne rigsdansk« (98:33-86). Sidstnævnte præsenterer »konturerne af en sammenhængende beskrivelse af støddistributionen«, med den begrænsning, at den skitserede analysemodel alene gælder »stødet i forhold til sprogbrugeren«.

Sprogpædagogiske synsvinkler anlægges i følgende bidrag: Lars H. Eriksen, »Intersprogsproblemer i forbindelse med tyskeres indlæring af dansk« (92:92-120); Bettina Perregaard, »Forskning i børns tidlige skriftsproglige udvikling: En oversigt og en kritik« (99:53-85); Holger Juul, »Fra analfabet til avanceret ordbruger« (01:85-113), en oversigt over »de vanskeligheder man møder som bruger af dansk ortografi« (og som det pointeres: de er større, end tilfældet er i finsk).

Iver Kjær og Mogens Baumann Larsen har anlagt »et bilingvistisk analyseperspektiv« på et båndoptaget interview med en 82-årig dansk-amerikaner (73:108-18), mens Bent Søndergaard har undersøgt fænomenet »tosprogethed med diglossi« (81:73-90) i et materiale fra grænselandet.

Et par bidrag har affinitet til litteraturanalysen: Inger Jakobsen Kudahl, »Parasitiske talehandlinger« (00:26-53), som diskuterer, om J.L. Austins talehandlingsteori er anvendelig i forbindelse med fiktionsanalyser; Bettina Perregaard, »Tre spor i sprogvidenskabens udforskning af den mundtlige fortælling« (01:29-64), der konkluderer, at de fulgte spor »bidrager med modeller, der endnu [!] har et stort potentiale«.

Runologien har en hævdvunden plads i *Danske Studier*. Karl Martin Nielsen diskuterer »16-tegns futharken og fonologisk teori« (82:73-85) og bidrager til forståelsen af indskrifter fra Haddeby og Nørre Nærå (84:17-25 og 87:5-8). Fund i Illerup Ådal og Vimose diskuteres af Marie Stoklund (85:5-24) og fund i Starigard/Oldenburg af Michael Lerche Nielsen (99:16-36). John Kousgård Sørensen har på baggrund af betragtninger over »personnavne på -vi/-væ og den førkristne præstestand« (89:5-33) revurderet den passus på Glavendrup-stenen, der karakteriserer den Alle, som stenen er sat for. Talen er vel i hovedsagen om et bidrag til navneforskningen, hvis afgrænsningsproblemer Vibeke Dalberg har diskuteret (89:34-46); især drejer det sig om det teoretisk drilagtige spørgsmål om proprier over for andre sproglige størrelser.

Etymologien, videnskaben om ordenes oprindelse, diskuteres af John Kousgård Sørensen (99:5-15) på baggrund af en historisk oversigt over såvel alskens kuriøse som de i den sammenlignende sprogvidenskab funderede teoridannelser, med den pointe, at den moderne debat »nok i for ringe grad har afsat sig spor i det praktiske etymologiske arbejde i ordbøger og håndbøger af forskellig art«.

Også ældre sprog kan naturligvis gøres til genstand for beskrivelse. I »Konditionalsætninger i gammeldansk« bidrager Bente Liebst Hansen til en karakteristik af sprogbrugen i kirkelovene (74:55-89); bl.a. underminerer hun et Diderichsen-argument for, at disse er af latinsk herkomst.

Leksikografien er blevet tilgodeset med flere arbejder. Anne Duekilde har undersøgt *Ordbog over det danske Sprogs* såkaldte »brugsbetegnelser« (der i reglen signalerer indsnævret brugbarhed – fagligt, dialektalt, stilistisk osv.), bl.a. med henblik på det jo langt hen skønsbaserede systems videreførelse i supplementsbindene (74:18-54). Ebba Hjorth, »Om udnyttelsen af navnestof i ordbøger« (79:39-49), relaterer sig specifikt til fastlæggelsen af redaktionsprincipper for *Gammeldansk Ordbog* og konkluderer, at »et af proprier løsnet ordstof« bør benyttes til supplerung af viden om det øvrige ordstof og til dokumentation af eksistensen af ord, som kilderne ellers tier om (forudsat at de pågældende proprier er daterbare). – Også Britta Olrik Frederiksens redegørelse for »En detalje i Den

hellige Jomfrus anatomi« (90:5-40) må betragtes som et leksikografisk bidrag, for så vidt som målsætningen er at indkredse betydningen af udtrykket ‘mirra thorn (thet rødhæ)’, kendt kun fra den gammeldanske Mariavise »Crist vndhæ megh then helighanz nadhæ«. Efter en imponerende rundtur i materialet, hvorunder udlægninger som ‘myrratårn’ (røgelsesbeholder) og ‘myrratorn’ (kviste fra myrrabusken) problematiseres, bliver konklusionen, at udtrykket næppe slipper for at få tilføjet et spørgsmålstegn i *Gammeldansk Ordbog*. Olrik Frederiksen har også drøftet en »leksikalisk mærkværdighed« i Ghemens Lucidarius-tekst (»Hvorledes dyden bliver mangfoldig«; 93:5-27), med samme konklusion – men også med eksplicitering af, at det »er al offentlig opmærksomhed værd«, at der til grund for en ganske kortfattet ordbogsartikel ofte ligger et meget stort forskningsarbejde. – Studier af enkeltord er der i øvrigt ganske få af. Jørgen Ottosen har kortlagt forekomsten af udtrykket ‘gøre ordgran(t)’ i de ældste dansksprogede diplomer (62:85-100), og Harry Andersen har med en drøftelse af udtrykket »floromvunden« (62:101-05) afrundet en række (oftest »mindre«) ordhistoriske bidrag.

Henrik Galberg Jacobsen har kortlagt de grammatiske termers brogede historie fra 1895-bekendtgørelsen frem til Dansk Sprognævns 1995-anbefaling (01:5-28). Det fortjener at nævnes, at også en række nekrologer i de inspicerede årgange – over Johs. Brøndum-Nielsen (78:5-13), Aage Hansen (84:5-16), Poul Andersen (86:5-10), Poul Lindegård Hjorth (98:5-18) og Iver Kjær (02:5-16) – ud over at have personkarakteriserende sigte følger bidrag til faghistorikken.

Litteraturforskning

Århundredets sidste tredjedel var som bekendt kendetegnet ved en voldsom stigning i tilgangen til de humanistiske studier. Min årgang talte dobbelt så mange danskstuderende som årgangen før. Denne produktionsstigning – især på litteratursiden – medførte en stigning i antallet af kritiske artikler, til hvis udbredelse der blev etableret tidsskrifter, som tillige kunne tilgodese de nye toner i faget (*Kritik* og *Poetik* startede begge i 1967).

Mette Winge åbnede rækken af litteraturhistoriske forskningsoversigter med en karakteristik af de danske litteraturhistorier udgivet 1950-72 (73:132-44), og Jørgen Breitenstein tog sig tilsvarende af de (øvrige) hi-

historiske studier over dansk litteratur 1960-74 (76:87-103). Sidstnævnte anskuer materialet ud fra en lettere pessimistisk konstatering af, at historismen og specielt komparatismen spiller en vigende rolle, bl.a. takket være nykritikkens programmatisk bortseen fra sammenhænge ud over værkgrænsen. Denne insisteren på værkautonomien medførte et formeligt boom, hvad angår litteraturanalyser. Jens Kr. Andersen grupperer og karakteriserer det i 1958-77 udkomne materiale (78:71-100), i kompakt sats og stil, med præcis markering af underkategoriernes teoretiske forudsætninger og anknætningspunkter.

En anden karakter har Thorkil Damsgaard Olsen, »Dansk middelalderlitteratur ca. 1977-1987« (87:108-40), disponeret på samme vis som det supplement til litteraturvejledningen i Oluf Friis' litteraturhistorie, der knyttede sig til det fotografiske 1975-optryk af denne. Også 1970'ernes litterære kvindeforskning fik sin egen oversigt, skrevet af en af pionererne, Anne Birgitte Richard (82:96-109), der fastholder den kritiske aktivitet i sammenhæng med bevægelsen, organiseringen, kampen osv. I forskningsoversigternes bagtrop befinder sig endelig Jens Peter Schjødts redegørelse for hovedtendenserne i den nyere udforskning af nordisk mytologi (88:133-53).

Preben Meulengracht Sørensen, »Filologi og litteraturvidenskab« (96:22-37), udgør et vægtigt bidrag til forståelse af fagsituationen og vurdering af fremtidsmulighederne. De seneste årtiers udgrænsning af filologien beror tildels på den måde, den forvaltede sit pund på før syndefaldet: »Det filologiske grundlag var en selvfølge, og filologerne var så sikre på, at de ejede faget og institutterne, at de stod forsvarsløse, da magten og æren blev taget fra dem.« På litteratursiden har skilsmissen medført, »at der i stadig mindre grad finder en selvstændig teoretisk ny-skabelse og videreudvikling sted i danske litterære studier«, at der »i det uendelige« koges suppe på pølsepinde importeret fra sprogområder, hvor udmugningen af alt det »kedsommelige« er foregået mindre håndfast. Meulengracht Sørensen argumenterer overbevisende for, at filologi og litteraturforskning burde være (forblevet) inderligt formælede, at de burde have udviklet forholdet frem for at afvikle det. For så vidt angår filologien i den snævre forstand (som tekstkritik), må man forvente, at »den ældre litteratur degenererer og forvitrer og forsvinder for os, hvis vi opgiver det filologiske grundlag i vores læsning«. For så vidt angår filologien i den videre forstand (som kærlighed til sproget), aftegner der sig en række alvorlige konsekvenser af den stedfundne »arbejdsdeling«: der er allerede mangel på folk med filologisk kompetence; rigide inddelinger af

og i faget modarbejder studerendes trang til at skaffe sig overblik ud fra filologiens centralperspektiv; væsentlige sider af faget er ved at »forsvinde ud af undervisningen«; tabet af almen viden er specialiseringens skyggeside, indsnævring af vidensfeltet skaber simpelthen dårligere forskere. Den udfordring, vi fagligt står over for, går ud på »at genoprette den tabte enhed«, – »det er i filologien i bred og egentlig forstand muligheden for en samling af vores fagområde og en fortsættelse af det ligger«.

I forbindelse med forskningsoversigterne kan også nævnes offentliggørelsen af Flemming Lundgreen-Nielsens og Hans Hertels officielle oppositioner ved Flemming Conrads litteraturhistoriografiske disputats *Smagen og det nationale* (1996) (96:145-73). Også en række anmeldelser har været foregrebet i disputatsauditorierne. Paul Diderichsens Brorson-artikel (63:5-25) er i realiteten en diskussion af problemer, der rejser sig af H. Hejselberg Paulsens kirkehistoriske disputats *Sønderjydske Psalmesang 1717-1740* (1962).

Torben Jelsbak har skitseret barokkens receptionshistorie i litteraturforskningen (99:86-119). Allerede i 1600-tallet etableres en kanon »med Arrebo som den første, Kingo som den store fuldfører og Bording som det lette sidespor«. En forskningssyntetisering kommer først i stand i 1930'erne, i forbindelse med den professorkonkurrence, som Ejnar Thomsen vandt, og de senere år har frembragt vigtige detailstudier baseret på tilegnelse af den internationale forsknings metoder, således at Jelsbak tør konkludere: »Receptionen lever, i hvert fald med jævnt lys i hele det barokke prisme.«

Var det antallet af artikler i *Danske Studier*, der afgjorde spørgsmålet om forfatteres »betydning«, ville fx Harald Kidde stå stærkt, mens fx Grundtvig ville henhøre under truede arter. Den mest oplagte forklaring herpå er naturligvis, at der står et selskab bag Grundtvig, og at det er nærliggende at lade bidrag til udforskningen af hans liv og skrifter fremkomme i dets årspublikation. Som bekendt har også H.C. Andersen og Søren Kierkegaard egne selskaber og årspublikationer, men ikke desto mindre har de faktisk opnået adskillige behandlinger i *Danske Studier*.

Danske Studier er traditionelt stedet, hvor ældre litteratur (kan) gøres til genstand for behandling. Erik Petersen har skrevet om et par traktater af Peder Palladius (91:29-56), Jens Lyster om H.C. Sthens eksempelsamling (70:5-23), Erik Sønderholm om Hans Laureberg som dansk digter (66:47-58), Henrik Blicher om Poul Pedersen Philedors *Kierlighedens En-*

drings og Undrings Speil (89:69-100), Peter Brask om en Jens Steen Sehested-sonet og dens formodede forudsætning (00:75-85), Frederik Stjernfelt om barokbegrebet ud fra Tøger Reenbergs *Ars Poetica* (88:44-70) og Per Thage om Anna Margrethe Lassons roman *Den beklædte Sandhed* (02:112-32).

Niels Dalgaard og Marita Akhøj Nielsen har som en art svar på Meulengracht Sørensens nævnte artikel (i øvrigt i samme årgang) stillet Thomas Kingos supplikation »De Fattige udi Odense Hospital« i filologisk og litteraturhistorisk dobbeltlys, til demonstration af det frugtbare i disciplinsamarbejdet (96:38-61). Erik Sønderholm har tidligere publiceret »Nogle notater om Thomas Kingo« (64:54-66).

Ludvig Holberg er betænkt på flere måder. Per Salling beskæftiger sig med *Den ellefte Junii* på baggrund af de teaterteoretiske ytringer og med henblik på en nøjere bestemmelse af menneske- og samfundssynet (86:25-49). Komедien handler jo om økonomiske excesser; dens personer manøvrerer uden al mediokritet i strædet mellem ødselhed og gerrighed. Skønt mennesket langt hen er ondt, antager Holberg dog, at det også er forbederligt, og det vil jo sige, at det både er nødvendigt og nyttigt at kritisere og moralisere. I medfør af sin sædvanlige insisteren på bonden som produktionsbærende placerer Holberg sig som en atypisk merkantilist, snarest som en tidlig-fysiokrat. Når der i denne fornufts-kontekst bliver plads til latter og dermed mulighed for at opleve komedien som »aktuel«, sammenhænger det med Holbergs klare erkendelse af, at lidenskaberne trods alt driver deres spil med menneskene, og bliver blot hidsigt, suspenderes jo fornuftsregulativet.

Leif Nedergaard går i sine »kætterske betragtninger« over *Erasmus Montanus* (79:50-84) i rette med Holberg, fordi stykket hverken fungerer som komedie eller tragedie, end ikke som universitetssatire, fordi professoren har kviet sig ved at gå til frontalangreb på sin egen institution, der dog må have bibragt unge Berg hans disputerelyst. Hvad endelig angår verdensbilledet, så måtte det også dengang virke dybt krænkende, at en plump officer kom af sted med at banke Erasmus til at opgive den almindeligt accepterede antagelse, at Jorden var rund. Noget andet var, at Holberg frem til Epistel 82 (1748) tøvede med at gå helhertet ind for den kopernikanske heliocentricitet, som Peder Horrebow fik fastslået herhjemme i 1727. Nedergaard beder så mindeligt om, at stykket bliver strøget af skolernes pensa- og teatrenes repertoirelister; der er nok andre at tage af.

»Holbergs titel lest lodrett«, lyder den noget kryptiske undertitel på Jon Haarbergs læsning af *Erasmus Montanus* (94:29-46). Hvor Neder-

gaard advarer mod at følge Vilhelm Andersen udi dette at tænke på »Rotterdameren« (som for Holberg nemlig var Bayle), og hvor ingen før har bemærket, at Montanus er latin for Montaigne, der spørger Haarberg til, på hvilken måde Holbergs tekst forholder sig til de to centrale forfatter-skaber, og foresætter sig at restituere »titelens konnotationfyldte«. Først og fremmest fungerer allusionen som ironisk intertekstuel reference, fx til *Tåbelighedens Lovtale*. At Holberg efter Billeskov Jansen kun har kendt Erasmus på anden hånd, udgør ikke noget problem for Haarberg; han tilhørte fuldt så vel som Montaigne 1700-tallets akademiske pensum.

Søren Peter Hansen, »Mellem rejseroman og udviklingsroman« (82:5-20), omhandler *Niels Klim*, med særligt henblik på Qvama-afsnittet, hvor titelpersonen, den i øvrigt utroværdige fortæller, fører sig frem som imperialist af værste skuffe, uden evne eller vilje til at nyttiggøre sine egne Potu-erfaringer, – og dette netop efter Holbergs fundamentale ide og gennemgående plan. Lars H. Eriksen, »Ludvig Holbergs principper for oversættelse og Georg August Dethardings tyske episteloversættelse« (85:57-82), samt Vivian Greene-Gantzberg, »Om Holbergs svar på tysk kritik« (88:71-84), bidrager begge til forståelse af forfatterens tyske reception og af forfatterens ivrige medvirken i den forbindelse.

Hvad angår Ambrosius Stub, så har Erik Sjøberg under overskriften »Den ydre skønhed og den indre« leveret en fortolkning af »Du deylig Rosen-Knop« (99:120-55), som gør op med Hans Brix' gentagne, ustyrlige forsøg på bessermachen, men også med Vilhelm Andersens mere grundlæggende pointering af, at digtet indvarsler en smagsændring (det yndefulde er smukkere end det pragtfulde), – hvilket er blevet skolevisdom. Stub tillægger imidlertid knoppen/kvinden såvel ydre som indre skønhed (den mod forgængelighed sikrede: dyd, som Stub siger, her og ofte ellers; sjæl, som vi foretrækker at sige). Much ado, men ikke om intet; Sjøberg beholder ret i, at digtet er »en af perlerne i Ambrosius Stubs og hans århundredes digtning«. Sjøberg har tillige diskuteret et bryllupsdigt (»Den bedste vej er middelvejen«; 00:86-133), også i dette tilfælde på baggrund af forskningshistorikken (og med hug til de vildfarne, også her incl. Hans Brix).

Johannes Ewald er ganske solidt repræsenteret. Elisabeth Kiærbye og Søren Rehfeld fokuserer på prosafragmentet *De fremmede* (76:36-48), og vel at mærke på fortælleren Sachtleben og kun i mindre grad på den fortalte hovedperson Frankhuysen, for på denne vis at nuancere billedet af forfatteren: ikke bare borgerskabets poet, men samtidig gennemgribende samfundskritisk (mht. livsopfattelse positioneret, som bekendt,

mellem Voltaire og Leibniz). Sachtlebens udvikling er vanskeligere at erkende end Frankhuysens, – ikke desto mindre berøres han påfaldende af den indre nedbrydning, som det urbane købmandsmiljø påfører hovedpersonen.

Flemming Lundgreen-Nielsen har i »Mulm og Skræk og Kamp og Død« argumenteret for den enhed i *Rolf Krage* (69:5-19), som eftertiden ellers har haft svært ved at få øje på. Stykket er som »moderniseret Bjarkekemål« sit århundredes »mest nordiske digterværk«, fordi det i skildringen af hirdmandstroskaben lykkes Ewald at undgå, at sentimentaliteten invaliderer dets heroisme.

Aage Schiøttz-Christensen behandler Ewalds værker i trykkefrihedsperioden, især *Harleqvin Patriot* (76:52-91). Den i forskningen oftere omtalte krise bestemmes som et sammenbrud for Ewalds drøm om en free-lance-karriere, hvor moderens overflytning af ham til Rungsted matchede hans eget ønske om en ny start. »Rungsteds Lyksaligheder«s sidste strofe læses ubesværet som en kvittering for velgerningen.

Alvhild Dvergsdal, »Ewalds oplysende og romantiske diktkunst« (94:47-66), diskuterer lyksalighedsdigtet i lyset af Friedrich Schlegels begreb om »det interessante« forstået som de tekstuelle tegn, der indicerer en betydningsskaben op imod den klassiske tradition, som tidens digtere (kun) i egen/romantisk selvforståelse sprænger sig ud af. Sådanne tegn er: indskrivning af urovækkende træk i den pastorale idyl, følelsesudtrykkenes retorikfunderede ornamentik, sprogets forstummen i kulminationspunktet, genrespektret (idyl, hymne, ode, lejlighedsdigt), den af afslutningsgåden forårsagede disharmoni ('du' opfattes i øvrigt her som Mnemosyne), m.v.

Horst Nägele, »Venus Urania in der Konventionsehe« (72:37-40), danner optakt til en gengivelse af en Jens Baggesen-tekst, »Om Forholdet imellem begge Kjøn« (41-50). Nicolas Reinecke-Wilkendorff, »Den nedstegne guds kærlighed« (02:133-57), analyserer *Balders Igienkomst, eller Digte til Nanna*, som hvad angår stoffet og kompositionen er tilfældighedspræget, men med »forunderlig skønne Digte«, hvad der bør tilsikre værket større opmærksomhed, end det hidtil har fået.

Lise Præstgaard Andersen præciserer og nuancerer i »Oehlenschläger, de norrøne kilder og de norrøne kvinder« (81:5-31), hvilken opfattelse af den norrøne litteratur man faktisk kildemæssigt kunne have, og have adgang til, tidligt i 1800-tallet, og søger en forklaring på, at Oehlenschlägers opfattelse ret så afgørende adskiller sig fra kildegrundlagets. Allerede i prisopgaven fastslår Oehlenschläger, at sagaerne savner »den ømme

erotiske Blidhed«, og den tilfører han jo vitterligt, i overensstemmelse med, hvad samtiden følte behov for. Han distancerer sig i de tre analyserede værker, *Helge*, *Nordens Guder* og *Kiartan og Gudrun*, fra skjoldmø-væsenet og indskriver kvinderne i et traditionelt rollemønster, dog med hypostasering af det sensuelle element. I det islændingesaga-baserede sene arbejde *Kiartan og Gudrun* renses personernes fortid for forhold af erotisk-lidenskabeligt snit, men samtidig gøres den kvindelige hovedperson til en femme fatale.

Aage Kabell har genlæst »Sankt Hansaften-Spil« (81:32-44), med pointering af spændvidden mellem den kontante, ikke altid ganske rimelige kritik mod folk i de nære omgivelser og så det universalromantiske kærlighedsevangelium. Tillige har han draget omsorg for, at Grundtvig trods alt ikke er helt fraværende. Hans århusianske tiltrædelsesforelæsning »Mødersmaalet« (74:5-17) diskuterer Fichtes – måske af Laurits Engelstofts skrift om nationalopdragelsen inspirerede – insisteren på sproget som »afgørende faktor i nationalitetsdannelsen« og ser hos Grundtvig ideologien drejet »tilbage i en subjektiv bekendelse«. Ikke just nykritisk (men vist programmatisk) konkluderer Kabell, at digtet vinder i værdi, ja først bliver egentlig forståelig, når man »klargør sig dens historiske og personlshistoriske indhold«.

Jørgen Breitenstein, »Carsten Hauchs romaner« (69:20-47), søger en forklaring på, at bøgernes historiske forpligtethed synes omvendt proportional med deres æstetiske værdi, fordi forfatterens interesse »gik i retning af den borgerlig-selskabelige udviklingsroman efter Goethes forbillede«.

Aage Schiøttz-Christensen diskuterer »personligheden som problem« hos den unge Poul Møller (77:31-44), der som fører for Tylvten nok med et vist ubehag erkendte et demagogisk element – udtrykt ved den knyttede næve – i sin karakter. Samtiden forbandt Møllers karakter med »dygtighed«, dvs. at han besad en fast personlighedskerne, men der var efter analysen her også »noget, der stred mod dygtighedens målrettede begrænsning og mindede om Baggesen, hos hvem man kaldte det mangel på sammenhæng og opløsthed«. Måske Kinarejsen (også) skulle bidrage til at fortrænge Møllers indre Baggesen?

Niels Ingwersen, »Forfatterens mange stemmer i Blichers 'Sildig Opvaagnen'« (71:37-57), satte sammen med Søren Baggesens centrale Blicher-bog fra 1965 skel i udforskningen af denne fordringsfulde novelle. Herudover har Henrik Hansen beskæftiget sig med »En jeg-fortællers historie« (86:50-59), dvs. med Peer Spillemand og hans måde at ordne er-

faringer på, og Gordon Albøge har diskuteret de såkaldte »Ø-artikler«, nogle Blicher-tekster, som i hvert fald Björn von Törne har ment burde slettes af forfatterskabet (87:26-57).

H.C. Andersen er som nævnt tilgodeset med adskillige artikler. Gerhart Schwarzenberger har beskæftiget sig med den ældre Andersens forhold til »det nye« (62:17-47) og konkluderet, at digteren livet igennem holdt fast ved, at fx de tekniske landvindinger, såfremt de var i pagt med det sande, det gode og det skønne, ville føre menneskeheden »til Fulden-delse«, en syntetiserende sammenføjning af uforanderligt og nyt. Romanerne *O.T.* og *Kun en Spillemand* analyseres af hhv. Aage Jørgensen (63:26-54) og Johan de Mylius (70:71-100), og rejsebøgerne *I Sverrig* og *Et Besøg i Portugal 1866* af hhv. Mogens Brøndsted (67:5-45) og Poul Houe (88:115-32). Egentlige eventyranalyser er det ikke blevet til, men Finn Hauberg Mortensens »Slægten og familierne, 'den dumme Phantasia' og døden« (86:72-94) relaterer »Den lille Idas Blomster« til biedermeierkulturen, således som denne udfoldede sig i Just Mathias Thieles familiekreds. Specielt anskues eventyret som »sorgarbejde« i forbindelse med Sophie Thieles pludselige død i april 1835. Det er som bekendt blandt Andersens første eventyr og markerer et opbrud fra den traditionskultur, som udgjorde hans bagage, da han meldte sin ankomst i det københavnske (embeds)borgerskab, bl.a. hos Thieles, der deltog i pole-ringen af den rå diamant.

Torben Hamann Hansen, »Patriotisk dannelse og biedermeier-idyl« (98:152-62), markerer Henrik Hertz' 200-års fødselsdag ved at sætte fokus på det omfattende forfatterskabs to kompositorisk løsagtige romaner, *Stemninger* og *Tilstande*, der med sit anstrøg af nøgleroman og sine indlejrede brudstykker af et politisk manifest vidner om »guldalderæstetik-ens politiske konservatisme«, og *Johannes Johnsen*, der psykologisk utilfredsstillende lader dannelsesprojektet løbe sammen med den politiske udvikling i 1848; begivenhederne er således ikke udenvælts foranledigede, men nationalhistorisk forankrede.

Søren Kierkegaard har fået to vidt forskellige bidrag med på vejen: Niels Jørgen Cappelørn og Alastair McKinnon, »Kierkegaard's Literary Production by Quarterly Rates« (82:21-34), og Niels Kofoed, »Myten og det mytiske hos Søren Kierkegaard« (83:48-60).

M.A. Goldschmidts miljøtegning i *En Jøde* er emnet for en artikel af Lars Kruse-Blinkenberg (87:58-78), mens Vivian Greene-Gantzberg relaterer romanen til samtidige jødiske skildringer, specielt M.A. Wolffs *Conflicter* (80:133-43). Ejgil Søholm har beskæftiget sig med hans to

jyske fortællinger, »Den Vægelsindede paa Graahede« og »Ekko'et« (68:27-59).

Erik M. Christensen, »Den geniale Schack og Phantasterne (1857) 1993« (93:28-39), leverer et alternativ til den gængse tolkning af det berømte egetræ som symbol for drengenes fantasteri. Meget falder på plads, om træet i stedet læses som symbol for kristendommen, fx at præstens søn Christian jo kommer på anstalt og identificerer sig med selveste Kristus. Det kunne indbygges som en tolkningsmulighed fra Schacks side, men næppe siges rent ud på tryk til samtiden (derimod nok i det til skrivebordsskuffen skrevne fragment *Sandhed med Modification*, i hvis ironisk-analytiske skildring »foretages et radikalt faderopgør og en ateistisk altfortærende afsløring af den til faderautoriteten hørende religion«, med Jørgen Holmgaards formulering). Goldschmidt lugtede lunt og antydende forekomsten af læsere, »der inderlig glædes ved et Udsagn, et Vidnesbyrd om, at de overordentlige, idealistiske Fordringer, som efter Bekjendtskabet med Evangeliet gjøres til Livet, ikke ere helt berettigede eller fornuftige«.

Chr. Richardts libretto *Drot og Marsk* analyseres af L.L. Albertsen med henblik på »rimekunsten« (00:134-52); »håndværket bag enderimets æstetik«, engang pensum, er nu på vej i glemmebogen og må fremanalyseres, – man må lære at respektere epigonen Richardt, før man smiler ad ham.

Jens Kr. Andersen og Chr. Jackson præciserer i en undersøgelse af Georg Brandes' *Emigrantlitteraturen* den ofte tendentiøse brug af primær- og sekundærkilder samt registrerer strygninger og tilføjelser i udgaven fra 1877 (71:58-80).

Thyge Svenstrup beskæftiger sig i »Det moderne Jeg« (86:95-115) med Brandes' forhold til den positivistiske personlighedsfilosofi. Siden målet var frigørelse, og siden Taine og Mill analogiserede fra den naturvidenskabelige determinisme til personlighedstænkningen, løb Brandes uvægerligt ind i vanskeligheder, når han baserede sig på dem, specielt hvad angår viljen, hvis frihed emancipationsprogrammet jo ikke ret vel kunne være foruden.

Erik M. Christensen går i »Georg Brandes, virkelig?« (91:76-95) hårdt i rette med Jørgen Knudsens monografiprojekt, ganske vist med indledningsvis registrering af en større tvivl om Brandes' sandhedskærlighed i andet bind (*I modsigelsesnes tegn*) end i første. Christensen finder, at Brandes så langt fra at være et sandhedsvidne tværtom bør være under mistanke for at formulere sig magtbegærligt egeninteresseret, i hvert fald

»så længe vi ikke har klart for os, hvad han i det konkrete tilfælde virkelig er ude på«. Hvad han fordrer er et generalopgør, funderet på et intimt kendskab til hele det store kildemateriale, med den myte, som Brandes selv har kreeret og litteraturhistorikerne overtaget. To eksempler på uvederhæftighed fremdrages, Brandes' goetheficering af Paul Heyse i *Deutsche Rundschau* og dagbogens hult-patetiske afskrivning af den berlinske elskerinde Lulu von der Leyen. – Til Christensens kassation af monografien som upålidelig og vildledende replicerede Jørgen Knudsen (92:194-98), i alt væsentligt afvisende, dog i erkendelse af, at den centrale uoverensstemmelse i synet på Brandes' personlighed nok må bestå.

Også Lise Præstgaard Andersen bidrager, mere indirekte, med »Agnes Henningsens Erindringer – og Georg Brandes«, til gennembrudshøvdindens karakteristik (96:76-100). Omhyggelig læsning af specielt *Byen erobret* viser, at letsindigheden også havde en pris, at det Brandes'ske projekt med at udleve den fri kærlighed var forbundet med større omkostninger, end det fremgår umiddelbart (især jo fordi fortælleren ret så konsekvent placerer sig i handlende tid). Brandes selv figurerer som beundret faderfigur, i et og alt netop »heroen, der kæmper for sandhedens sag, mod alle fordomme, til fordel for alle undertrykte og forurettede«. Frigørelsen fører overvejende til udfoldelse og glæde. Pointen er nu, at Agnes Henningsen omkring succesen med *Polens Døtre* (1901) vitterligt havde en affære med Brandes, som erindringerne ikke afslører noget om, vel fordi det ville berøve *ham* idealfigurens aura og reducere *hende* til »en i rækken«. Hun kendte betingelserne, stillede dem selv, men dog vel med stik i hjertet, fx hvor hun forestiller sig hans kærtegn hen over silkestrømper, – men af erfaring ved, at han »tager alting af i de første tre Sekunder«.

Som led i en kortlægning af dansk identitetshistorie har Flemming Lundgreen-Nielsen indplaceret Brandes, modernitetens gode europæer, i forhold til begrebet om en dansk særart (99:156-79) i henseende til modersmål, nationallitteratur og folkekarakter. Brandes beflittede sig jo på at skrive et rent og klart dansk, hans stil var med Brix' udtryk »lutter Strøm og Styrke«. Til dansk litteratur forholdt han sig som bekendt punktuelt: negativt til, hvad der var religiøst og idealistisk funderet, men positivt til fx Holbergs komik og Aarestrups sansefriskhed, – og ambivalent til sine egne folk i gennembruddets armé. Interessantere er hans ofte situationsforbundne svingninger »mellem varsomme udtryk for fædrelandskærlighed og hvas kritik af hjemligt fædrelanderi«. Dansk selvtilfredshed irriterede ham, for sønderjyderne bankede hans hjerte varmt, nationalfølelsen så han som begyndelsen til nationalchauvinisme, i hans

analyse af polsk litteratur skinnede hans forståelse af dansk-norsk romantik igennem, og Grundtvigs livsværk erkendte han nærmest stiltiende betydningen af uden at have noget forhold til fx højskolebevægelsen. Konklusionen bliver da, at Brandes her som andetsteds moderniserede, men »på traditionens grund«.

Om J.P. Jacobsens *Fru Marie Grubbe* handler to meget forskellige artikler, Ejnar Nørager Pedersens om »strukturer« i romanen (82:35-54) og Dag Heedes om dens »kønsomvendning og kærlighedslogik« (91:96-127). Hvor Nørager Pedersen fx afslutningsvis analogiserer hovedpersonens udvikling (uforpligtethed > konvention > frigørelse/ansvarlighed) med de Kierkegaard'ske stadier, der fremhæver Heede snarere en fra begyndelse til slutning fastholdt »totaliserende kærlighedslængsel efter en og kun en mand«, på forfattersiden »en idealisering af den absolutte monogami«. Det er ikke nyt, at Marie tænder på mændenes virilitet og griber af fallisk raseri, når de afslører sig i deres ynkelige kvindagtighed, men Heedes insisteren på, at det afgørende er »den ekstreme hengivelse med ofringen i centrum«, samt at der bag idealiseringen lurer »en Slags Forgiftighed«, tilfører unægtelig sagen et videre perspektiv. Artiklen kan passere som queer-forskning *avant la lettre*.

Henrik Leth Pedersens artikel om »Pesten i Bergamo« (77:45-61) har især fokus på det tematiske. Splittelsen drift/ånd (konkretiseret i sammenstødet mellem gammelbergamenserne og flagellanterne) forbliver uafgjort i novellen. Bag den naive fortællerstemme høres en ironisk forfatterstemme, et spil, som Knud Wentzel og Jørgen Holmgaard i deres læsninger hævdes ikke at have opfattet.

Flemming Lundgreen-Nielsen, »Herman Bang: Den sidste Dansker« (93:40-61), fremlægger det materiale, der knytter sig til det i forskningen oftere omtalte forliste romanprojekt om den syge danskhed i kølvandet efter 1864. Man kan mistænke, at romanen havde større realitet i Bangs hoved (og dermed i et par journalistiske reportager), end den nogensinde fik på papir, og det meddelte kapitel giver ikke anledning til at beklage, at det blev ved det. Til denne æstetiske bemærkning kan tillægges udgiverens om, at halvfemserne jo bragte et lysere syn på hele den nationale identitetsproblematik, dog ikke hos Johannes V. Jensen, hvis *Danskere* Bang anmeldte i vendinger, der reflekterer hans eget problem med at komme til sagen.

L.L. Albertsen har diskuteret Holger Drachmanns forhold til socialismen (75:27-39), mens Jørgen Breitenstein har eftergået hans *Venezia* (67:46-70). Lars Peter Rømhild har analyseret »indlæggene«, dvs. de

digte og proastykker, som momentant så at sige stopper den episke fremadskriden, i *Forskrevet* (01:114-28). Endelig har Aage Jørgensen redegjort for de kuriøse omstændigheder omkring Drachmanns kandidatur til Nobelprisen i 1907 (02:191-202).

Om Nobelprisen til Karl Gjellerup gør Fritz Paul en harsk anmærkning i en artikel, der relaterer værkerne fra den buddhistiske periode til jugendstilen (71:81-90).

Bjarne Nygaard Rasmussen, »'Mit Hjærte er en Skov'« (80:51-77), om jegdyrkelse og enhedslængsel hos Viggo Stuckenberg og Helge Rode, ser de to mænd som »fuldgyldige udtryk« for 1890'ernes erkendelsesproblematik, karakteriseret ved en dobbelthet af naturalismen og den romantisk-idealisticke enhedstænkning i det Jørgensen'ske symbolisme-program.

Sophus Claussen har naturligvis i medfør af sin efterhånden til fulde erkendte symbolisticke frontposition påkaldt sig opmærksomhed i tidsskriftet. Harry Andersen har på filologisk maner kommenteret digtet »Hvidtjørn« (68:75-88). Jørgen Hunosøe, »Den skabende sol« (96:62-75), påviser, at Sophus Claussen og Martin Andersen Nexø i rejseromanerne *Valfart* og *Soldage* præsterede »et tematisk og formelt ligeløb«. Året efter videreførte han sammen med Henrik Yde undersøgelsen med henblik på udfoldelsen af de sociale og erotiske visioner i skuespillet *Arbejdersken* (som her gives en nuanceret analyse og forsøges rehabiliteret) og i storromanen *Pelle Erobreren* (97:130-57). Tillige har Hunosøe leveret en grundig anmeldelse af Keld Zeruneiths *Fra Klodens Værksted* (1992) (»Den sårede hero«; 93:62-83), med fuld erkendelse af den »analytiske begavelse«, digtlæsningerne vidner om, men også med påvisning af urent trav, hvad angår forholdet liv/kunst (»det er ikke altid, at litteratens fornuft stiger ned i de brønde, hans overbevisning vælder op af«). Zeruneith gør Claussen til »ordmager i Guds store stil«, hvad der legitimerer fx kærlighedssvigt i den konkret foreliggende, grænsesættende virkelighed, – til sidst til digtersfinx med seksualiteten stemt op som »ren poetisk formvilje«. Ved således at gøre de fire heksameterdigte fra tidligt i 1925 til dannelsesromanens determinationspunkt, gør Zeruneith op med faderfiguren Aage Henriksen, der (også konsekvent insisterende) ser Claussens livskurve som faldende gennem de 30 år, hvor forløbet her ses som »omdannelse«. Øvrig sekundærlitteratur taler biografien mindre om end anmeldelsen.

John Chr. Jørgensen, »Den hamletske styrke« (70:101-11), præsenterer sig som et bidrag til debatten om »tvivlesygen« i Johannes V. Jensens

Kongens Fald – og konkluderer, at »armstærk er den halte«, idet Hamlet-figuren hos Jensen generelt synes mere kompliceret end som så. Den syge, som Jensen selv bistået af Leif Nedergaard har bragt i omløb, har i sig også et element af styrke, som det fx fremgår af de par sider af kapitlet »Kongen falder«, der blev udeladt i optrykkene; dér står skrevet, at tvivlen »stammer fra Kraften«.

Til Oluf Friis' udnyttelse af bestemte steder i kladden til *Kongens Fald* har Nedergaard føjet en artikel (91:128-53) »til yderligere belysning af romanen og dens tilblivelse«. Den kalejdoskopiske præsentation bekræfter, hvad man jo nok vidste, at de tre små bøger blev improviseret frem uden nogen på forhånd lagt plan, – og understreger indirekte ønskværdigheden af, at en kritisk manus-udgave bringes i stand.

Flere har beskæftiget sig med Harald Kiddes roman *Helten*. Jørgen Egebak (66:75-95) ser den som »en studie i religiøs psyke«, Alfons Höger (68:63-74) som en tendensroman og Otto Asmus Thomsen (70:112-23) som en udfoldelse af ø-motivet. Christian Kock (76:49-75) efterspørger ligefrem gennem en betragtning af symbolikken »Meningen med Helten«. Overordnet udspiller romanen sig i et spændingsfelt mellem liv associeret med henholdsvis centrum og udkant. Clemens Bek unddrager sig kødeligheden i metropolen og kommer til Anholt – blot for at finde øboerne i centrumsdriftens (for nogle tillige seksualitetens) vold. Han har resigneret i forhold hertil, men just i resignationen ligger en sygdom til døden, som lige så vel skal overvindes, før øen kan blive hans livs ø. Hermed leveres et korrektiv til eksisterende tolkninger: Villy Sørensens fokus på selve resignationen, Bonde Jensens på kødeligheden, fordi han forudindtaget mod kristendommen opfatter kød som sanselighed, ikke som selvished. Mere på linje er Kock med Egebak, med den væsentlige forskel, at denne antager en successiv udvikling hos Bek, mens Kock antager »én grundskade«, nemlig centrum/udkant-illusionen, som Bek bliver en helt ved at eliminere. – Jørgen Egebak er vendt tilbage til Kilde i en artikel om den diffuse, men dog efter sin særlige logik stramt opbyggede roman *Jærnet* (92:26-58), forfatterskabets sidste.

Jacob Paludan behandles i et par artikler. Peter Brask, »Den diskrete charmetrold« (87:79-92), griber fat om et citat, der ofte er blevet udlagt som »Paludans tidskritik i kort begreb«, men som de facto i *De vestlige Veje* er tillagt en fiktiv person og møntet på USA i 1918; ordentligt læst handler remsen om mandlig erotik, hvad analysen af dens rytmiske og lydige mønstre underbygger. Marie Normann stiller spørgsmålet, hvorfor Paludan – efter i 1921-33 med seks romaner at have placeret sig so-

lidt som skønlitterær forfatter – forlod fiktionen til fordel for essayistikken (90:130-44); Jørgen Stein leverer svaret ved at »fravælge« sit skrivende overjeg Femmer, og fortælleren (forfatteren?) reflekterer så meget herover, at den episke sammenhæng i andendelen smuldrer. Paludan »strander« ved essayet, han vil »tale lige ud af posen«, og det tillader lyrikken, som han ikke havde haft fremgang med, og essayistikken, som ganske vist gav »hurtige Honorarer«, men ikke afsatte »evige Værker«.

I en efterskrift inddrager Normann *Janus fra Thisted*, Henrik Oldenburgs dokumentation for, at Eric Eberlin leverede Paludan stoffet til romanerne. Denne særprægede indsats i dansk litteratur har givet Poul Houe anledning til at se Eberlin nøjere efter i kortene, for så vidt angår hans eget liv og forfatterskab, og med særligt henblik på hans dansk-amerikanske bindestreks-bevidsthed (95:102-25).

Hvad angår Tom Kristensen, så har Aage Jørgensen skrevet om *Hærværk* (62:48-68), mens Johan de Mylius, »Ild og stof« (82:55-85), belyser spændingen mellem »den eksperimenteren med det visionære, som han følte sig draget af«, og den realitetsbevidsthed, som også boede i ham, – konflikten først og fremmest i den viltre roman *Livets Arabesk*.

Om William Heinesens historiske roman *Det gode Håb* handler to bidrag. Ellen Olsen Madsen kommenterer sproget og stilen (85:135-47), mens Sune Auken i »En luthersk helgen i et kosmisk rum« beskæftiger sig med fortælleren og fortællingen (01:129-69). Hanne Flohr Sørensen, »Det begyndte som leg« (92:59-91), kaster sidelys ind over den omfattende brevveksling mellem William Heinesen og Jørgen-Frantz Jacobsen, og Bergur Hansen fokuserer på spillet mellem fantasi og virkelighedstroskab i forfatterskabet (00:153-78).

I artiklen »Konsten och livet – Karen Blixens 'En Historie om en Perle'« (91:154-78) diskuterer Hans Holmberg etableringen af halskæden som symbol. Ifølge Jensine skal historien tjene livet, på samme vis, som hendes ventede barn skal føre det videre; men gennem hendes samtale med Ibsen formulerer Karen Blixen en kunst/liv-problematik for sit eget vedkommende. Hendes tab i livet (af farmen, kærlighedslykken, moderskabsoplevelsen) skal vindes tilbage i kunsten. Det sker i den raffinerede formgivning, gennem den kunstneriske proces, – de fortættede og intellektuelt facetterede værker med deres stræben efter »Storhed, Frihed og høj Adel« er netop ædelstene og perler. Eller, anderledes udtrykt, hun tilskrev sig vinger, der kunne skille hende fra tyngden. Holmberg viderefører linjen i »Meningar om 'Alkmene'« (97:158-83), der langt hen har karakter af et udblik over, hvad Blixen-forskningen har bragt til torvs an-

gående dette vintereventyr. Artiklen udmunder i en efterlysning af »en større undersökning av det speciellt blixenska berättarspråket« (en mangelkonstatering, som Holmberg muligvis ikke vil finde mindre presserende nu efter fremkomsten af Bo Hakon Jørgensens og Dag Heedes arbejder). Knud Sørensen har belyst forholdet mellem *Seven Gothic Tales* og *Syv fantastiske Fortællinger* (81:45-72) og bemærket danismer hhv. anglicismer, men dog en høj grad af tvesprogethed.

Albert Dams romerske skilderi »Ejendom« analyseres under overskriften »Libido og samfund« af Bo Elbrønd-Bek (84:44-69). Tekstens Magna Mater-symbolik udgør »et effektivt modbillede til den patriarkalske kultur, som sejrede« (og som Dam analogiserede med det nutidige kapitalistiske samfund), men tillige »en illusionsløs accept af naturens evige kredsløb«, et nietzscheansk ja til livet. Pengesymbolikken i romanen *Så' kom det ny Brødkorn* blotlægges af Niels Riiskjær Christensen (76:139-48).

Niels Houkjær har studeret ordsprogsstoffet i Martin A. Hansens *Jonatans Rejse* med henblik på proveniens og litterær funktion (79:24-39) og specielt relateret brugen til den slægtsværdighed med tilhørende selvdomsfordring, som udgør smedens bagage.

Ivy York Möller-Christensen har analyseret Thorkild Bjørnvigs økologiske engagement (89:101-15) og sammenknyttet det med den kosmiske indsigt, som karakteriserer forfatterskabets første fase. Just fordi vejen til menneskelig identitet går om ad naturen, er det katastrofalt, om denne rammes på muligheden for at indgå i en vital gensidighed.

Ulla Musarra-Schrøder har under en genreteoretisk synsvinkel behandlet de tragiske og komiske strukturer i Klaus Rifbjergs *Den kroniske uskyld* (75:40-51), mens Merete Jørgensen og Lars Petersen har analyseret *Anna (jeg) Anna* (79:85-100) og problematiseret den gængse opfattelse af historien som en udviklingshistorie; diplomatfruen er og forbliver indviklet i sin neurose.

Så vidt tidsskriftets artikler om enkeltforfattere og enkeltværker. Hertil kommer et mindre antal med anden tilgang.

Poul Houe, »Sol over Spanien! Er det det, vi vil?« (93:84-105), præciserer indledningsvis, hvornår en »kunstnerisk rejsebog« overhovedet kan gøre krav på opmærksomhed: når »tvingende eksistentielle motiver« ligger bag, når »rejsen og selvet er uundværlige for hinanden«. Andersen Nexø's *Soldage* danner udgangspunkt for en diskussion af Spanien som bevidsthedslokalitet i Tom Kristensens *En Kavalier i Spanien* og Klaus

Rifbjergs *Til Spanien*, med tilbageblik på H.C. Andersens *I Spanien*, og i øvrigt med reference til Salman Rushdies præcisering af det modernistiske dilemma: »We are here. And we have never really left anywhere we have been.«

Thomas Bredsdorff, »Struktur og retorik i den klassiske novelle« (94:100-18), påpeger med afsæt i sentressernes danske forsøg til en genredefinition af novellen, i hvert fald den midt i 1800-tallet kurante, at Søren Baggesen og Aage Henriksen trods al meningsdivergens grundlæggende er enige om at operere med »punkter« eller »pointer«, der helt afgørende ændrer et forløb, – altså om at anlægge et struktursynspunkt. Det er nu Bredsdorffs pointe, at denne B/H-model udmærket kan appliceres på andre episke forløbstyper (fx på *Erasmus Montanus*), samt at den kommer for let om ved den del af Goethes berømte novelledefinition, der fastslår, at den uhørte begivenhed *er indtruffet*, at fiktionen så at sige er om noget faktisk. Det afgørende for 1800-tallets autenticitetsfordrende danske novelle er netop, hvad også frekvensen af upålidelige fortællere understreger, at den i hvert fald véd, at »man kan aldrig vide«.

Genresynspunkter danner også grundlag i Nikolaj Zeuthens om 1500-tallets ligprædiken (02:69-94) og i John T. Lauridsens om »Adelsreaktion og politisk satire under den tidlige enevælde« (87:9-25). Maiken Rolsted Friis, »Repræsentation og 'Sirlighed'« (02:95-111), en retorisk læsning af Bordings og Kingos digte til Christian V's salving i 1671, bidrager til den moderne rehabilitering af lejlighedsdigtningen som genre. Robert Zola Christensen har skrevet om vandrehistorien og dens forhold til de episke love og om terminologien på feltet (96:101-29 og 130-44), og Thomas Johansen har i flere arbejder beskæftiget sig med sagn- og eventyrstof (95:5-17, 97:5-14 og 98:19-32).

I sin forskningsoversigt beklagede Jørgen Breitenstein, at den historiske og komparative litteraturforskning var i tilbagegang. *Danske Studier* har kun bragt få komparative studier. Asger Ødum Berg eftersporer de Fielding'ske romaners skæbne (80:5-50) fra den allerførste omtale af *Joseph Andrews* i 1744 og frem til Mogens Boisens oversættelse af romanen i 1968 – året efter at hans *Tom Jones*-oversættelse var blevet indlemmet i Gyldendals Bibliotek. Artiklen dvæler især ved Johannes Ewalds Fielding-reception. Brix' enkle udlægning erstattes med en sandsynliggørelse af, at *Tom Jones* har haft en eksistentiel betydning for Ewald. Bogens farlighed berører Ewalds placering i feltet mellem fantasi og virkelighed; uanset en romanfigurs mulige gode moral skal man ikke vælge sig ham som livsmønster. Grundtvig fandt ligefrem Fieldings »Eventyr« smudsigt.

Herudover har Breitenstein diskuteret forholdet mellem Ingemann og Tasso (64:67-84) og Dot Pallis forholdet mellem J.P. Jacobsen og Flaubert (73:90-107). Christian Jackson har undersøgt Balzac-receptionen i Danmark i det 19. århundrede (72:51-74), og Leif Emerek har belyst romantismen i Danmark via receptionen af Stendhal og Mérimée (74:90-114 og 75:5-26).

Tidsskriftet har også bragt enkelte oversættelsesstudier. Bengt Holbek, »Asinus Vulgi. Om Niels Heldvads oversættelse og dens aner« (64:32-53; med foransat tekst meddelt af H.V. Gregersen, 24-31), relaterer oversættelsen til en Rostock-kilde fra 1571, men kan føre selve typen tilbage til 1200-tallet. Finn Friis, »Gottfried Keller og hans danske oversættere« (65:55-74), belyser Brandes' og Drachmanns indsats for den svejtsiske realist.

Kaja og Henrik Denman, »Litteraturhistorie i skoleudgaver« (97:105-29), fokuserer på den gymnasiale traditionsforvaltning. Artiklen skitserer Dansk lærerforenings udgivelsespolitik og den derhen hørende pædagogik på baggrund af den løbende debat om, hvorvidt kommenteringen opfyldte hensigten (at give eleverne oplevelser af de klassiske værker og at træne dem i litteraturhistoriemetodisk læsning), eller den tværtom så at sige producerede bogdroppere. I denne forbindelse inddrages foreningens Herman Bang-udgaver: Erik Rindoms udvalg (1916) og de tre udgaver af *Ved Vejen*, af hvilke Vilh. Øhlenschlägers (1940) dog blot lige netop nævnes, mens Sven Møller Kristensens (1959) og Klaus P. Mortensens (1974) gives grundige karakteristikker.⁴

Folkeviseforskning

På dette felt, hvor jo traditionelt disciplinerne mødes, har *Danske Studier* som nævnt solide traditioner. Fra begyndelsen indgik folkeviseforskningen takket være Axel Olrik i tidsskriftets opmærksomhedsfelt. Da folke-mindeforskningen selvstændiggjorde sig, blev Erik Dal garant for linjens videreførelse. Og i 1977 pointerede Iver Kjær: »Denne gennem mere end 70 år erhvervede forpligtelse over for folkeviseforskningen vil også være *Danske Studiers* efter Erik Dals fratræden.«

Folkemindeforskningen 1953-73 blev oversigtskarakteriseret af Iørn Piø, Gustav Henningsen og Birgitte Rørbye (74:115-31), der afslutningsvis anførte, at fagets selvstændiggørelse har baseret sig på stofflige snare-

re end på teoretiske landvindinger, og at »omridsene af en ny folkloristisk metodologi« til sikring af den faglige identitet kun kan anes. I årgangene før havde tidsskriftet i øvrigt bragt biografier af Iørn Piø om Svend Grundtvig (71:91-120) og af Bengt Holbek om Axel Olrik (72:88-116), – arbejder, som også fremkom på engelsk i en samling »biographica« med titlen *Leading Folklorists of the North* (1970).

Flemming Harrits bemærker i en perspektivrig tryllevisegennemgang, at folkevisen til sidst i sin historie er blevet »genstand for en samlet set vigende forskningsmæssig energi«. ⁵ Det kan måske have at gøre med fuldførelsen af *Danmarks gamle Folkeviser*. Denne begivenhed gav anledning til anmeldelser ved Jørgen Lorenzen, der især fokuserede på registerbindet (77:5-18), og Bertrand H. Bronson, der helt og holdent fokuserede på melodibindet (78:14-23).

Et bemærkelsesværdigt bidrag er Poul Lindegård Hjorth, »Linköping-håndskriftet og Ridderen i hjorteham« (76:5-35), som med udgangspunkt i en Kaj Bom-redegørelse vedrørende »Danmarks norske folkeviser« (73:185-223) og en svensk postiludgivelse ved Bertil Ejder tager hele problematikken om den ældste skriftligt traderede folkeviser op til fornyet prøvning. Visen er i håndskriftet så at sige klemt inde mellem bidrag til den senmiddelalderlige birgittinske opbyggelseslitteratur. Lindegård Hjorth finder ikke, at de relativt få muligvis ikke-danske sprogformer giver grund til betvivle, at visen er dansk. Med henvisning til Svend Grundtvigs beskedne interesse for visenedskriften (trods dens indiskutabelt høje alder) berører han også muligheden for en bredere, tabt gået skriftoverlevering og finder det tankevækkende, at opskriften kompositorisk er strammere end de senere versioner. Hvordan præcist visen har fundet vej til håndskriftet, og hvor gammelt dette præcist er, finder han intet bedre svar på, end man hidtil har givet. Hvad angår alderen, er konklusionen »tiden omkring 1500, snarere lidt før end lidt efter dette år«. I diskussionen af stevstammeteorien er opskriften irrelevant.

1995-årgangen bragte en række bidrag til et symposium om folkevise-forskningsproblemer, afholdt året før. Lindegård Hjorth diskuterede ved den lejlighed daterings- og proveniensproblemerne under en sproglig synsvinkel (95:42-62). Det er Johs. Brøndum-Nielsen, der er ophavsmand til det første af ganske få arbejder om folkevisesproget (jf. Aage Jørgensen, »Folkevisesproget«, 64:5-23). Hans insistens på, at personnavnestoffet kan afgive dateringshjælp, vises at være uholdbar. Lindegård Hjorths egne hyppighedsbetragtninger over visernes navnestof understøtter den almindelige fornemmelse, at folkevisen »udgør sit eget univers«.

Til sidst drøfter bidraget Bengt R. Jonssons forsøg til et helhedssynspunkt på den nordiske folkeviser, bl.a. med hævde af norsk proveniens, skønt belæg fattes. Synspunktet fordrer megen kamelslugning, og hævde af norsk proveniens ændrer jo ikke ved det grundlæggende problem, at der er så overordentlig langt mellem formodet tilblivelse og nedslagene i skriftlig tradition. I øvrigt er Lindegård Hjorth selv tilbøjelig til at votere for Unionstiden frem for tidligere i middelalderen.

Symposiet havde langt hen karakter af en boopgørelse for folkeviseforskningen efter Iørn Piøs disputats *Nye veje til folkevisen* (1985). Den afgørende påstand i denne er jo, som formuleret af Karen Thuesen i bidraget »Med pen i hånd?« (95:63-78), at »de fleste middelalderballader i virkeligheden først er tilkommet i renæssancen«. Thuesen krediterer Piø for at have skabt fornyet debat om grundspørgsmål i forskningen, men tager ellers fat om »Torbens datter og hendes faderbane«, kun kendt fra ét håndskrift (Mindre Stockholmske, 1641), og konkluderer, som Axel Olrik i sin tid, at den er »urgammel«, fordi man ikke kan forestille sig en renæssancedame, der omgås så selvfølgelig med tidligmiddelalderlig lovgivning og med folkevisens formler – og tilmed forudsætter, at hun kan gøre det i relation til et samtidigt publikum.

Piøs udgangspunkt er folkloristisk. Som et forarbejde til disputatsen kan man betragte hans »Overnaturlige væsner i nordisk balladetradition« (69:48-71 og 70:24-51). Del I fokuserer på »Germand Gladensvend« og »Valravnen« og argumenterer for at opfatte det overnaturlige væsen begge steder som »en til en ravn omskabt mand«, til hvis forløsning der behøves et drengbarns hjerteblod. Del II lancerer hypotesen om »Agnete og Havmanden« som en litterær vise fra 1770'erne. Forinden havde A.G. Drachmann diskuteret den lede gams art med samme alvorlige grundighed, som man i sin tid diskuterede englens køn (62:5-16), mens Mogens Jensen havde fundet det underordnet, hvorledes gammen ser ud (63:75-82). Hvad han går efter, er ophavsmanden til den visionskæde, visen udgør; kæden kan forvitte, men dens eksistentielle kernesteder overlever og forefindes følgelig i alle varianter. Udgangspunktet her er, at »folkeviserne er digtning«, og at »digtning er vision«.

I »Trylleviseens dæmoniforståelse« forsynes genren med tænksomme notabener af Henrik Hansen (90:41-54), der ved at fokusere mindre på »det *mønstergyldige*« end på »det *atypiske*« vil skærpe blikket for dæmoniens tvetydighed. Den kan både være livstruende og »et vitalt element i det sociale netværk«; hvor socialitet og driftshengivelse tørner sammen, »skjuler sig både lykken og ulykken«. Hansens »forsøg på en historisk be-

stemmelse« relaterer sammenhængende hermed trylleviserne til sociale konflikter aktualiseret af »adelens etablering op igennem 14-1500-tallet«, således at oprindelsen ikke nødvendigvis fortaber sig i urgamle tider.⁶

Karen Thuesen, *Hundredvisebogens* moderne udgiver (1993), har også interesseret sig for »Tabte folkeviseoptegnelser fra det 16. århundrede« (86:11-24). Artiklen efterspørger overleveringsmæssige forbindelser mellem tre kendte håndskrifter, Karen Brahes Folio, Rentzel og Større Stockholmske, hvilket netop kræver, at der kalkuleres med et tabt fælles forlæg, til hvis mindst 25 numre de involverede skrivere – og ikke mindst Margrethe Langes pennefører i KBF, Svend Grundtvigs »foretrukne« *DgF*-kilde – har forholdt sig selekterende, reproducerende, redigerende, restituerende (og med adgang til andre kilder). Rentzel-håndskriftet (hvis tilblivelse og vej fra Anders Sørensen Vedels Liljebjerg til Det Kgl. Bibliotek i øvrigt er belyst af Karsten Christensen; 86:132-37) udviser tilsyneladende den mest bevidste, måske Vedel-inspirerede holdning til kilden.

Et gådefuldt led i viseoverleveringen er den i 1657 fremkomne udgave *Tragica*, republiceret 1994 af Ebba Hjorth og Marita Akhøj Nielsen. Dens på ingen måde klare tematiske komposition samt dens forhold til »de vedelske håndskrifter« og især til KBF udredes i Akhøj Nielsens bidrag til det nævnte symposium (95:90-101). Udgavens redaktionelle ændringer er ofte lidet velmotiverede, og som helhed efterlader den et ufærdigt præg. Størsteparten af prosainledningerne til de 30 numre er af den formodede udgiver Mette Gjõe tilskrevet Vedel, mens størsteparten af viserne har KBF som primærkilde.

Kaare Vinten har undersøgt folkeviseens lyriske indledninger (73:20-54) og pointeret, at de kan relatere sig til både det episke forløb, omkvædet og evt. afsluttende eller indarbejdede enstrofing, uden at der derfor behøver at være tale om »en generel produktionssammenhæng mellem omkvæd og lyrisk indledning«, at deres relativt høje frekvens også i sene håndskrifter måske er udtryk for en generel lyrisering, samt at de i øvrigt også dukker op i den lyriske vise. Vinten finder, at en forståelse af de lyriske indledninger (stevstammer) »beror på erkendelsen af disses sammenhæng med litterære indledninger overhovedet og i særdeleshed med indledningsfænomener i litteraturen omkring nedskrivningsperioden«. Således behøver han (man) ikke Ernst Frandsens teori om en østnordisk minnesang i 1300-tallet, – talen kan udmærket være om import fra tysk visedigtning ned mod nedskrivningsperioden.

Under titlen »Danske og engelske folkeviser« rapporterer Lise Præstgaard Andersen (78:24-41) om et odenseansk tværfagligt projekt, hvor

især visernes sociale virkelighedsrelationer og deres overlevering og stil var i centrum. Præstgaard Andersen bemærker en vis divergens mellem landskabslovenes og visernes håndtering af konflikter, fx vedrørende hævn drab og frillers rettigheder; et argument for genrens høje alder er, at den stedvis afspejler en (endnu) ældre retstilstand, hvorimod de engelske viser ved deres bredt folkelige (og ikke adelstraderede) præg snarere løsgør handlingen af den sociologiske kontekst og opdyrker chokvirkninger.

Otto Holzapfels beskæftigelse med folkevisematerialets »formler« (typisk formulering om typisk situation) har afkastet artiklen »En tre-dage-formel i folkevisen«, om afgørende, jævnbyrdige kampes varighed (68:17-26), – i øvrigt indledt med en beklagelse af, at der er »alt for stille« i folkeviseforskningen.

David W. Colberts bidrag til symposiet i 1994 diskuterede oprindelsesbegrebet i forbindelse med såvel folkevisegenren som den enkelte vise-type (95:79-89). Genren defineres ved »summen af samtlige stilistiske træk, som de opfattes af traditionsbærerne«, og udgør som sådan en produktiv kraft, som rækker langt ud over middelalderen. Hvad angår vise-typerne, indføres en skelnen mellem herkomst og tilblivelse. Ganske vist er jagten på urformer opgivet, men fx Piø opererer dog med en oprindelig form i tilfælde, hvor et skillingstryk formodes at være gået tabt. Forsøg på at bryde visers anonymitet og relatere dem til bestemte personer eller miljøer forekommer også problematiske. Colbert diskuterer tillige principielle problemer knyttet til »international intertekstualitet«, hvor der ofte er blevet stillet for beskedne krav til bevisførelsen (bl.a. hvor »tabte kilder« interpoleres). Med adresse til Bengt R. Jonssons teori om det norske hof 1280-1300 som den nordiske folkevises vugge foreslår Colbert den danske »helt mundtlige ridderkultur« før 1400, – medgivende, at man jo egentlig intet ved!

Nærmest mod bedre vidende har Einar Ól. Sveinsson med afsæt hos Knut Liestøl hævdet, at to *DgF*-viser er oprindeligt norske og vidnesbyrd om en tidlig islandsk eksport af sagastof. Erik Sønderholm underminerer hele konstruktionen (82:114-23) og fordrer respekt for den kendsgerning, at det danske materiale er knap 300 år ældre end det norske, frem for »at drømme og fantasere om noget, som kunne tænkes at være sket 500 år, før den norske vise kan påvises i denne verden«. Talen er om »Hr. Hylleland henter sin Jomfru« (hvis *DgF*-opskrifter i øvrigt udviser stort set den samme uenighed mht. det overnaturlige væsens art og køn som »Germand Gladensvend«), men noget tilsvarende kan siges om »Orm Ungersvend og Bermer-Rise«, – og perspektivet er jo generelt.

Punktundersøgelser af traditionens senere forløb foreligger også. Peter Meislings monografi *Agnetes latter* (1988) udråbte et københavnsk flyveblad fra det sene 1700-tal til at være »Agnete og Havmanden«s »antagelig både ældste og mest oprindelige manifestation«. Samme forfatter sandsynliggjorde i artiklen »Den forstødte Sandhed« (85:25-56), at DV9, »Løgn og Sandhed«, flyvebladstrykt i 1547, altså ældre end snart sagt hele folkevisematerialet, har førreformatorisk rod. Men genre-mæssigt er talen jo om en allegori. Sandhed(en) – forstået ikke konkret, men metafysisk – har slette kår, mens Løgn(en) triumferer. Meisling problematiserer forskningens hang til at knytte visen til den aktuelle situation i 1533 (eller 1530). Den strofe, som legitimerer dette, forekommer sekundær, og tages den ud, står man med en reformkatolsk vise, der kunne være af Poul Helgesen, inden han stivnede i dogmekatolicisme. En undsigelse altså af »abusus«, ikke af klosterlivet principielt. Visens forhold til senmiddelalderlig veritasdigtning såvel som sandsynligheden for en forudgående mundtlig overlevering muliggør en tilbageføring til slutningen af 1400-tallet.

Sven Hakon Rossel, forfatter til *Den litterære vise i folketraditionen* (1971), tager fat på yderligere en sådan vise, »Skillingsvisen om Carl og Emma« (70:52-70), en anonym utroskabsvise fra først i 1820'erne, kendt i 35 versioner, fordelt ligeligt på skriftlig og mundtlig tradition. Den metodiske pointe er, at hvad der overleveringsmæssigt sker i den mundtlige tradition principielt ikke er forskelligt fra, hvad der er sket i folkevisens blot meget længere, endsig i DV-stoffets dog noget kortere historie.

Endelig kan nævnes Larry Syndergaards præsentation (90:80-93) af en amerikansk 1856-oversættelse, *Old Danish Ballads*, hvis anonyme ophavsmand vises at være den fra et senere udgivelsesarbejde kendte R.C.A. Prior.

Editionsfilologi

Denne ædle idræt har sin naturlige plads i *Danske Studier*, men ikke mange dyrkere. Johnny Kondrup belyser med *Enten-Eller*-eksempler (og med afsæt i synspunkter formuleret af A.B. Drachmann og J.L. Heiberg i forbindelse med den hundredårige førsteudgave af Kierkegaards *Samlede Værker*, 1901-06) den tekstkritiske konservatisme, som praktiseres i nyudgaven, *Søren Kierkegaards skrifter* (97:84-104). Hvor de klassiske filologer baserede deres udgave(r) på den »endelige Redaction«, opret-

holder moderne filologer det princip at basere sig på førstetrykket, fordi det jo ud over at være forfatterautoriseret har historisk autenticitet – det »befinder sig i krydsningspunktet mellem tilblivelseshistorie og receptionshistorie og skaber således værkets offentlighedskarakter«. Fejl i førstetrykket, af hvad art de end måtte være, og hvordan de end måtte være opstået, er blevet en del af værkshistoriciteten og »bør kun fjernes i det omfang, hensynet til tekstens mening kræver det«.

Hertil kommer en række eksempler på praktiseret editionsfilologi: Henrik Blicher fremlægger etatsråd Engels optegnelser om Schack Staffeldt (94:67-99) og en række breve 1791-1804 fra Staffeldt til hertugen af Augustenborg (02:158-77), Morten Borup J.L. Heibergs breve til skuespillerinden Marie Benedictsens (78:108-31), Erik M. Christensen »Et ukendt digt af Ewald og et velkendt brev i original« (66:59-74), Per Dahl brevvekslingen 1895-1925 mellem Edvard Brandes og Vilhelm Andersen (88:154-72), Bo Elbrønd-Bek en række breve fra Hans Kirk om romanen *Slaven* (83:111-24), Steen Johansen brevvekslingen 1894-1922 mellem Georg Brandes og Vilhelm Andersen (67:71-102), Vibeke A. Pedersen indledningen til Johan Brunsmunds *Aandelig Siunge-Lyst* (98:103-33), Erik Sønderholm et anonymt digt til det i 1699 nedrevne vinhus Dyrkøb's ihukommelse (88:32-43) og Oddvar Vasstveit en samling molbohistorier m.v. fra o. 1750 (00:5-25). For nu slet ikke at nævne, at problemstillinger af denne art jo også indgår i eller tangeres af flere af de nævnte folkevisestudier.

En række bidrag til tidsskriftet lader sig anskue som forstudier til eller biprodukter af udgivelser i Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs serie »Danske Klassikere«. Det gælder fx Marita Akhøj Nielsen, »Teksthistoriske og ortografiske iagttagelser i B.S. Ingemanns 'Valdemar Seier', 1826-1913« (86:60-71), og hendes redegørelse for kilderne til samme værk (88:85-114), – samt Lars Peter Rømhilds tidligere nævnte artikel om Drachmanns *Forskrevet*.

Mindre bidrag og Anmeldelser

Min kavalkade har hidtil i alt væsentligt baseret sig på de »rigtige« artikler. En beskeden del af disse er (af grunde, der intet har med deres kvalitet at gøre) ladet ude af betragtning,⁷ og der er kun i begrænset omfang blevet skelet til de såkaldte »mindre bidrag« og slet ikke til anmeldelses-

stoffet. Imidlertid fortjener disse stofkategorier en vis selvstændig bevågenhed.

Hvad »mindre« egentlig betyder, er ikke ganske klart. Kvantitativt dækker betegnelsen over både regulære småtterier og bidrag, der sagtens kan hamle op med mange af de egentlige artikler. Men bidragene er nok langt hen mindre væsentlige i medfør af et begrænset ærinde eller et snævert fokus, således at de sjældnere end de egentlige artikler åbner for vide udsigter. Emnemæssigt kan der være tale om afrundede arbejder som fx Flemming Lundgreen-Nielsens om Henrik Steffens (71:121-29 og 97:187-96), Harry Andersens om Aarestrups digt »Blikket« (76:126-36) og Lars Peter Rømhilds om Vedel, Ibsen og Pontoppidan (89:132-43), men også om notatagtige fremlæggelser af fx Falsteriana (Aage Schiøttz-Christensen; 80:126-33 og 81:96-104),⁸ Holbergiana (Ebbe Spang-Hanssen; 64:116-23, 65:85-96 og 68:99-117) og Goldschmidtiana (Morten Borup; 66:106-18), – såvel som om præsentationer af fundne og genfundne digte og breve, bemærkninger, korrektioner og suppleringer til dette og hint, osv. osv.

Hvad angår anmeldelsessektionen, så har den under Iver Kjærs og Flemming Lundgreen-Nielsens redaktion tydeligvis »nydt fremme«. Ikke blot er den blevet fyldigere, men det er også lykkedes at fremlokke en imponerende stribe meget kompetente anmeldelser, ofte udfoldet som hele små med- og/eller modafhandlinger.

Først og fremmest er de større historisk anlagte udgivelser indenfor faget naturligvis blevet lagt under kritisk lup: Flemming Lundgreen-Nielsen har skrevet om *Dansk Litteraturhistorie 4* (84:148-58) og *Nordisk Kvindelitteraturhistorie 1-2* (95:167-83), Niels Hastrup om *Dansk Identitetshistorie 1* (92:178-88), Flemming Conrad om Pil Dahlerups *Dansk Middelalder 1-2* (99:188-97) og Sune Auken om Jørgen Fafners *Dansk Verskunst 1-2* (02:207-21).

Også ordbøger og større sprogvitenskabelige håndbøger har opnået indgående behandlinger. Fx har Karl Martin Nielsen skrevet om Aage Hansens *Den lydlige udvikling i dansk* (75:92-98), Marie Bjerrum om de første hæfter af *Jysk Ordbog* (75:98-103), Allan Karker om Johs. Brøndum-Nielsens *Gammeldansk Grammatik* (77:162-67), Poul Lindegård Hjorth om Lars Brink og Jørn Lunds *Dansk rigsmål* (77:167-77), Peter Molbæk Hansens *Udtaleordbog* (91:202-11), *Den Store Danske Udtaleordbog* (92:138-49) og *Ømålsordbogen* (93:125-32), Mogens Løj om Dansk Sprognævns *Retskrivningsordbogen* (87:170-77; imødegået 88:172-74), Bente Holmberg om *Holberg-Ordbog* (90:180-83), Merete

K. Jørgensen og Marita Akhøj Nielsen om *Ordbog over det norrøne prosasprog* (96:174-82), Anne Hvenekilde om Hanne Ruus' *Danske kerneord* (98:168-79), Lars Trap-Jensen om Pia Jarvads *Nye Ord* (99:203-12; imødegået 00:217-19) og Laurids Fahl m.fl. om de tre p.t. i handelen værende retskrivningsordbøger (02:222-37).

Fagets disputatser er naturligvis i vidt omfang taget under ofte stærkt kritisk behandling: Helge Toldberg har skrevet om Tue Gads *Legenden i dansk middelalder* (62:129-32) og Kaj Thanings *Menneske først* – (65:117-23), Lars Lönnroth om Thomas Bredsdorffs *Digternes natur* (77:79-86; imødegået 78:192), Claes Kastholm Hansen om Niels Barfoeds *Don Juan* (79:144-49), Mette Winge om Erland Munch-Petersens *Romanens århundrede* (80:172-74), Niels Kofoed om Johan de Mylius' *Myte og Roman* (82:151-54), Flemming Lundgreen-Nielsen om Keld Zeruneiths *Den frigjorte* (82:155-60), Erik A. Nielsens *Holbergs komik* (86:158-66) og Jens Kr. Andersens trefløjede Holberg-afhandling (94:171-81), Anne Birgitte Richard om Pil Dahlerups *Det moderne genembruds kvinder* (85:168-74), Mogens Brøndsted om Iørn Piøvs *Nye veje til folkevisen* (86:153-58), Lars Peter Rømhild om Bengt Holbeks *Interpretation of Fairy Tales* (90:163-68), Frans Gregersen om Ole Tøgebys *PRAXT/Pragmatisk tekstteori* (94:152-65) og Dag Heede om Johnny Kondrups *Erindringens udveje* og Annegret Heitmanns *Selbst Schreiben* (95:161-67). Også andre udenlandske arbejder af denne type har man haft blik for: Morten Borup har fx skrevet om Bertil Nolins *Den gode europén* (67:134-36), Erik Sønderholm om Wilhelm Frieses *Nordische Barockdichtung* (71:138-42), Lars Lönnroth om Kurt Johannessons *Saxo Grammaticus* (80:150-58) og Henk van der Liet om Wilfried Haukes *Von Holberg zu Biehl* (93:147-50).

Herudover har en del vigtigere tekstkritiske udgivelser været genstand for opmærksomhed. Fx har Lars Boje Mortensen skrevet om Anders Sunesens *Hexaëmeron* i H.D. Schepelerns oversættelse (87:146-52), Niels Haastrup om Ovids *Forvandlingerne* i Matthias Moths oversættelse (81:125-37) og *Danmarks gamle Ordsprog* (83:139-44 og 89:157-73), Flemming Lundgreen-Nielsen om Hans Christensen Sthens *Skrifter* (95:186-92), Carl Henrik Koch om Henrich Steffens' *Indledning til filosofiske Forelæsninger* (97:227-42) og Henrik Andersson om Saxos *Danmarkshistorie* i Peter Zeebergs oversættelse (00:187-204).

Enkelte andre større anmeldelser bør også nævnes. Serierne »Munksgaards baroktekster« og »Tidlig dansk dramatik« er blevet gået grundigt efter i sømmene af hhv. Aage Kabell (75:117-28) og Anne E. Jensen

(76:104-14). Lars Peter Rømhilds skrift om og udvalg af Paul V. Rubows kritik er blevet bedømt og suppleret af F.J. Billeskov Jansen (78:182-91). Og den myreflittige Poul Houe har betænkt tidsskriftet med adskillige grundige anmeldelser – af Johan Fjord Jensens *Efter guldalderkonstruktionens sammenbrud* (83:165-74), samt af diverse publikationer vedrørende Karen Blixen (87:156-70 og 89:173-83), Jacob Paludan (91:211-19) og Johannes V. Jensen (93:161-66 og 95:210-24).

Coda

Billedet flimrer ganske vist. Den redaktionelle stræben efter at bygge bro mellem filologi og litteraturforskning, manifesteret med programmatisk fynd og klem især i 1996-årgangen, har næppe ændret verdenssituationen på afgørende vis. På den anden side er *Danske Studier* jo ikke det mest oplagte sted for grøftegravere. De sprogvidenskabelige bidrag efterlader under et det hovedindtryk, at synkrone undersøgelser af problemstillinger i moderne dansk dominerer på de sproghistorisk orienterede undersøgelser bekostning. Hvad angår de litteraturvidenskabelige bidrag, er det emnemæssigt set traditionsforankringen, soliditeten og akribien, der falder stærkest i øjnene. Som det vil være fremgået, har de her afhandlede 41 årgange ikke bragt bidrag om forfattere og værker yngre end den unge Rifbjerg. *Danske Studier* efterlever for så vidt langt hen, hvad jeg erindrer, at professor Gustav Albeck gjorde gældende som anstændigt princip: at litteraturforskningen skulle lade de levende hvile i fred.

Hovedvægten har her været lagt på de egentlige artikler, dog med andyningsvis pointering af, at de mindre bidrag og anmeldelserne fylder hjørnerne ud og bidrager substantielt til det indtryk af bredde og mangfoldighed, der er *Danske Studiers* adelsmærke og berettiger dets hundrede årgange til den betegnelse, som Svend Bruhns i en artikel om Thomas Hansen Erslews forfatterleksikon (90:94-108) tildeler dette: »et nationalt værk«.

Noter

1. *Folk og Kultur*, 1977, s. 134-37. Jf. i øvrigt *Danske Studier. Generalregister 1904-1965*, 1971, 191 s., samt de efterfølgende tolvårs-indholdsfortegnelser (77:194-200, 89:201-12 og 01:205-16). Om foromslaget af Joakim Skovgaard tegnede lindorm orienterer generalregistret s. 8.
2. Udgivelsen er i denne periode foregået »under medvirken af« Hanne Ruus (1972-77), Niels Houkjær (1978-84) og Merete K. Jørgensen (1985-2001). Sidstnævnte efterfulgte Iver Kjær som redaktør fra og med årgang 2002.
3. Den Erik Hansen, som i tidsskriftet har diskuteret K.E. Løgstrups sprogsyn med henblik på, om religiøs tydning udgør et supplement til sprogfilosofi og sprogteori (84:70-102), er ikke identisk med sprogprofessoren. Bidraget konkluderer, at Løgstrup, skønt hans enhedssyn på tilværelsen – med »skabthed« som nøglebegreb – konflikter med lingvisternes hang til formale principper, har stillet spørgsmål, foretaget analyser og fremhævet træk ved sproget, »som klart er relevante og væsentlige for sprogvidenskaben«.
4. I litteraturforskningens randzone placerer sig: Arthur Arnholtz, »Fremførelsens historie i Danmark« (65:5-33), hvis sidste otte sider er helliget H.C. Andersens oplæsning; Karen Krogh, »Scenesproget i det 19. århundrede« (65:34-54); Bent Møller, »Klassicismens danske lærebøger i gejstlig og verdslig veltalenhed« (73:55-89), der analyserer bøger af Pontoppidan, Bastholm og Rosted og sluttelig inddrager »romantikens prædiketeori«, som formuleret af J.P. Mynster i 1812. En undersøgelse ved Jonna Louis-Jensen af salmen »Maria bold« hos Hans Thomesen (95:18-41) og en gennemgang ved Jørgen Schultz af K.L. Aastrup-salmen »Herrens kirke er på jord« (72:75-86) repræsenterer hymnologien. Jan Pinborg har orienteret om Danmarks bidrag til skolestikken (77:19-30), Marianne Alenius har portrætteret Birgitte Thott især som Seneca-oversætter (83:5-47), og Kirsten Thisted har karakteriseret de første grønlandske romaner som bidrag til nationsdannelsen (90:109-29).
5. Flemming Harrits, »Indfoldethedens lykke. Trylleviser«, i: *Læsninger i danske litteratur*, bind 1: 1200-1820, 1998, s. 52-65; citat fra s. 55.
6. Rita Geertz har i en ph.d.-afhandling om tryllevisens verdenssyn i den tidlige nedskrivningstid anlagt en religionsvidenskabelig vinkel; jf. Flemming Lundgreen-Nielsens stærkt forbeholdne anmeldelse (01:175-84).
7. De nævnes imidlertid for den gode ordens skyld her: Birgitte Holt Larsen, »Datering af håndskrifter ved hjælp af vandmærker« (68:5-16); Gene G. Gage, »Danish Studies in America« (73:145-58); Hanne Regnar, »En hidtil overset kilde til den danske rimkrønike«, om grænsedragningsteksten i *Eriks sjællandske Lov* (83:81-96); Marie-Louise Kjølbye, »Nyt syn på Baldermyten« (89:47-68); Karen Skovgaard-Petersen, »Klassikerimitation og danmarkshistorie i den tidlige enevælde«, om Vitus Berings *Florus Danicus* (90:55-79); Marianne E. Kalinke, »En tragødisk Historie om den ædle og tappe Tistrand«, om et kongespejl fra det 18. århundrede (91:57-75); Lars Boje Mortensen, »Tyrkerfaren set fra Ribe og Wittenberg« (92:5-25), om Jacob Nielsen Bonums *Analysis* 1596; Niels W. Bruun, »Om Thomas Bartholins redaktionelle principper for udgivelsen af sin korrespondance« (98:134-51).

8. Talen er om forstudier til DSL-udgaven af Christian Falsters *Satirer* (1982), anmeldt af Jens Kr. Andersen (84:142-48). Jf. Erik Sønderholm, »Om Christian Falsters Juvenaloversættelse« (84:26-43), der fremlægger en af Schiøttz-Christensen oversat tekst.